

Wśród mniejszości narodowych ludności W. M. Gdańsk największą grupę, w wymiarze 60 % stanowili Polacy. Mieszkali oni głównie w Gdańsku i w Sopocie. Jeszcze mniejszą liczebnie była mniejszość żydowska. Mniejszość Polska z czasem jeszcze bardziej się zmniejszała z powodu emigracji Polaków Gdańskich, głównie do Polski. Jednak w dużo większym stopniu zmniejszała się liczba ludności żydowskiej, która również zamieszkiwała głównie wspomniane miasta.

Żydzi w Cesarstwie Niemieckim stanowili niewielką i zupełnie nieistotną część ludności, w granicach 1 %. Jednak zależne to też było od metody ich liczenia, gdyż w Niemczech asymilacja Żydów postępowała dużo szybciej, niż w Rosji czy nawet w Austrii. Żydzi niemieccy stosunkowo łatwo przyjmowali jako swój – niemiecki język, kulturę, sposób ubierania się czy też imiona i nazwiska. Ułatwiało im to życie społeczne i gospodarcze wśród rdzennej ludności niemieckiej. Pozytywnie wpływał też na to fakt, że chrześcijanie w Niemczech to przede wszystkim protestanci, a nie katolicy rzymscy – religijnie, od zawsze wrogo nastawieni do Żydów. Całkowita asymilacja umożliwiała też równouprawnienie osób pochodzenia żydowskiego.

Na obszarze Wolnego Miasta Gdańsk, odsetek ludności żydowskiej był zauważalnie wyższy niż na pozostałych ziemiach dawnego Cesarstwa Niemiec. Jednak niełatwo jest zdobyć szczegółowe dane na ten temat. "Danziger Statistisches Taschenbuch 1930 / 31", podaje że w roku 1910 mieszkało tam 2.717 osób wyznania mojżeszowego. Jednak wtedy nie było jeszcze W. M. Gdańsk, więc liczba ta dotyczyć może samego Gdańska. Osobno liczono Żydów, a osobno osoby wyznania mojżeszowego. Najbardziej znane są dane z dnia 31 VIII 1924 roku, choć też są rozbieżne.

I tak np. "Danziger Jahrbuch 1930" (korzystając z urzędowych materiałów F. A. Lubianski'ego) informuje nas, że Żydów było w 1924 roku 2,4 % spośród ogółu ludności W. M. Gdańska. Natomiast "Baltisches Handbuch fuer das Jahr 1931" wymienia liczbę 7.282 mieszkańców wyznania mojżeszowego oraz 602 Żydów. Wcześniej wspomniany "Danziger Statistisches Taschenbuch 1930 / 31", określa liczbę osób wyznania mojżeszowego w roku 1924 na 9.239 i dodatkowo podaje jeszcze liczbę 602 osób, których Muttersprache (język macierzysty) jest jidis lub hebrajski.gdańskich.

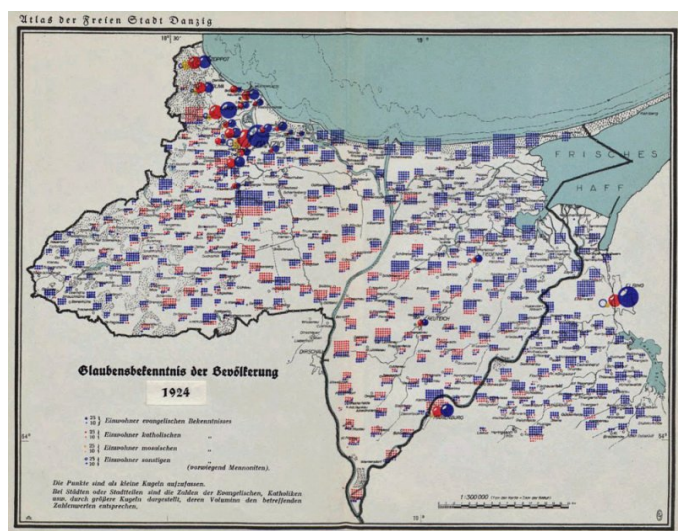
Zbierając materiał do tego artykułu przejrzałem wiele książek z lat międzywojennych – głównie niemieckich, oraz prasę z tamtych czasów – głównie polską. Zauważyłem, że w Wolnym Mieście Gdańsk Żydzi byli prawie nie dostrzegani. Skąpe informacje o żydowskiej ludności można znaleźć odnośnie lat 1910 – 1929. Potem nawet niemieckie roczniki statystyczne

Emigracja Żydów z Wolnego Miasta Gdańsk

Wpisany przez Izrael Szejman

Wtorek, 20 Wrzesień 2011 06:38 - Zmieniony Wtorek, 20 Wrzesień 2011 06:55

pomijały istnienie mniejszości żydowskiej. Polskojęzyczna „Gazeta Gdańska” (potem zmieniła tytuł na „G. Morska”), też chętniej pisała o Polsce i o Gdyni, a nie wspominała nawet Żydów gdańskich.

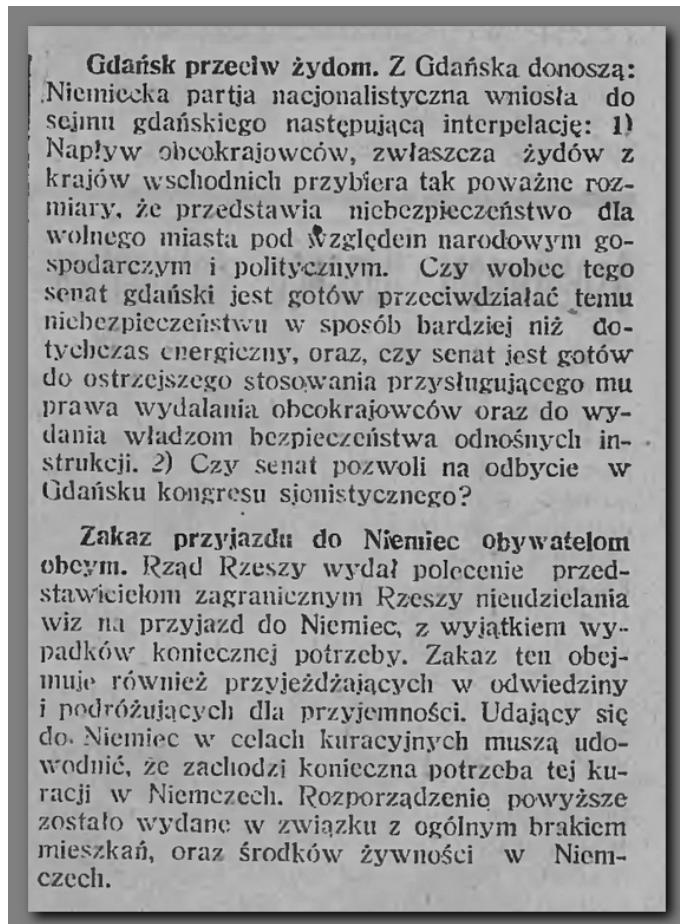

Mapa z wydanego 1936 roku Atlasu Wolnego Miasta Gdańsk. Przedstawia ona, według stanu na rok 1924, podział terytorialny i religijny. Kolor czerwony to katolicy (~130.000), a niebieski to ewangelicy i inni protestanci np. Mennonici (razem ~100.000). W części pn.-zach., na obszarze od Gdańska po Sopot są widoczne, nieliczne znaki żółte, bo głównie Żydzi żyli w tym rejonie.

Nikolaus Creutzburg w powyższym Atlasie, nawet nie zwracał sobie głowy wspomnianiem jakiejś mikro – mniejszości żydowskiej wśród blisko 400–tysięcznej ludności W. M. Gdańsk. Jedyne ślady jej istnienia to tych kilka ledwie widocznych, żółtych kółek na powyższej mapie. Natomiast w treści książki jest mowa tylko o wyznaniach chrześcijańskich. Konstytucja W. M. Gdańska gwarantowała równouprawnienie w zakresie swobód religijnych dla jego pełnoletnich obywateli. Jednak podobnie jak konstytucja polska, zarezerwowała najważniejszą rolę dla chrześcijan.

Żydzi mieli na tym obszarze kilka synagog i cmentarzy, ale liczba wyznawców judaizmu bardzo się zmieniała. Na początku istnienia W. M. Gdańska szybko rosła liczba przybywających doń Żydów – głównie z Polski, która uwikłana w wojnę z Rosją radziecką, nie miała jeszcze oficjalnie ustalonej i dobrze chronionej granicy na wschodzie. Przybywali, więc rosyjscy Żydzi do Polski tysiącami. Uciekali przed pogromami i działaniami wojennymi. Część osiedlała się w Polsce, ale większość wędrowała dalej na zachód. Niektórzy wybierali drogę na północ i docierali do Gdańska, aby tutaj przesiąść się na jakiś statek do Anglii, czy nawet do Ameryki. Trwało to przez kilka lat. Duża liczba żydowskich emigrantów w Gdańsku wyłoniła konieczność usprawnienia ich wyjazdów. Utworzono, więc dla nich specjalne ośrodki tymczasowego pobytu ze Stacją Kwarantanny, zakwaterowaniem, kosztowną stołówką i biurem. Intensywność

wyjazdów z Polski uzależniona była od sytuacji wojennej i gospodarczej w Polsce i w Niemczech (część Żydów nadal emigrowała do Niemiec). Pamiętajmy, że Gdańsk był uzależniony przepisami porozumień międzynarodowych, od Polski, czego usilnie nie chciał przestrzegać. Natomiast gospodarczo zależał od intensywności handlu zamorskiego Polski przez port gdański i tu we własnym interesie musiał nieraz ulegać naciskom ze strony Polski. W czasach pamiętnej inflacji i Niemcy i władze gdańskie, mając swoje problemy, ograniczyły napływ imigrantów - i to nie tylko żydowskich. Pisał o tym na pierwszej stronie "Dziennik Śląska Cieszyńskiego", w dniu 3 marca 1923 roku.

"Dziennik Śląska Cieszyńskiego", z dnia 3 marca 1923 roku. Wymieniony w artykule Kongres Syjonisty

Po zakończeniu wojny z Rosjanami i wprowadzeniu reform gospodarczych przez Ministra Władysława Grabskiego, nastąpiła pewna normalizacja i uspokojenie nastrojów w Polsce, co spowodowało ponowne zmniejszenie tempa emigracji. Dodatkowym jej hamulcem były kolejne ograniczenia dla imigrantów wprowadzone wtedy przez USA. Choć próbowali Amerykanie już dużo wcześniej ograniczać falę imigrantów. "Dziennik Cieszyński" w dniu 14 kwietnia 1910 roku podał ostrzeżenie Polskiego Towarzystwa Emigracyjnego, aby odtąd każdy przybywający do USA posiadał przy sobie sumę conajmniej 25 \$ (na osobę), oraz dokładny adres do kogo przybywa. Wbrew pozorom, to nie była wówczas mała suma, gdyż umożliwiała przeżycie kilku tygodni. Jednocześnie ostrzegano młode kobiety przed niebezpieczeństwami samotnej podróży do USA, gdyż zawierane tam potem pochopnie przygodne znajomości często kończyły się

tragicznie.

Z czasem Polacy zbudowali miasto i port morski w Gdyni i odtąd wielu polskich Żydów emigrowało łatwiej i bezpieczniej przez polski port i na polskich statkach.

Okres największej emigracji żydowskiej przypadł na lata 1926-30. W roku 1929 osiągnął maksimum w liczbie ponad 243.000 osób (łącznie, nie tylko Żydów). Potem nastąpił drastyczny spadek wyjazdów, bo swoje granice przed emigrantami z Polski zamknęły tym razem Niemcy i Kanada. W następnych latach, zwłaszcza po przejęciu w Niemczech władzy przez hitlerowców, nastąpił kolejny wzrost emigracji żydowskiej, ale ze zmianą kierunku, głównie do Palestyny. Zdarzali się też tacy co od razu "poszli na całość" i wyjechali nawet do Australii. Zależności gospodarczo – emigracyjne łatwiej i szybciej zrozumiemy po zapoznaniu się z tekstem i wykresami w książce pt. "Problem emigracyjny i surowcowy w Polsce" (z atlasem statystycznym), wyd. Min.Spraw Zagr., Warszawa 1937.

Oczywiście na emigrację wyjeżdżali wtedy z Polski nie tylko Żydzi. Większość emigrantów stanowili katolicy – mieszkańcy przeludnionych wsi polskich. Ale należy rozumieć, że inne znaczenie miał wyjazd w ciągu roku katolików w liczbie 8 % ich przyrostu naturalnego, a inne znaczenie miał wyjazd Żydów w liczbie 60 % rocznego przyrostu ich populacji.

Poniżej kilka zdjęć obrazujących oczekiwanie Żydów w Gdańsku na wyjazd na emigrację do innych krajów, głównie do USA. W taki sposób wyjechało przez Gdańsk ponad 25.000 osób, choć różne źródła podają różne liczby, trudne dziś do sprawdzenia. Zamieszczone tu zdjęcia pochodzą ze zbiorów Żyd. Inst. Naukowego, z BundesArchiv we Freiburgu i z innych dostępnych źródeł. Tak się dziwnie składa, że łatwiej są dostępne te z niemieckiego archiwum, niż te z żydowskiego instytutu.

Emigracja Żydów z Wolnego Miasta Gdańsk

Wpisany przez Izrael Szejman

Wtorek, 20 Wrzesień 2011 06:38 - Zmieniony Wtorek, 20 Wrzesień 2011 06:55

Gdańsk 1920 rok, Stacja Kwarantanny dla żydowskich emigrantów – Żydzi w kolejce do stołówki.

Gdańsk 1920 rok, Stacja Kwarantanny dla żydowskich emigrantów – Żydzi w kolejce po Ausweis na wyjście.

Gdańsk, grupa żydowskich emigrantów – pamiątkowe zdjęcie (w zbiorach Żyd. Inst. Nauk. NY).

Gdańsk 1920 rok, Stacja Kwarantanny dla żydowskich emigrantów – Żydzi przed wejściem do biura Linii

Emigracja Żydów z Wolnego Miasta Gdańsk

Wpisany przez Izrael Szejman

Wtorek, 20 Wrzesień 2011 06:38 - Zmieniony Wtorek, 20 Wrzesień 2011 06:55

Izrael Szejman i 14 żydowskich emigrantów przed trapem na statek do USA.